

לה חומש מהשומה, ובאמת היה שוה ה"שום" הזה מנה, שכך היא שומת החפצים הללו בשוק לכל אדם — אין לו לכתוב בכתובתה אלא מנה, (20) ואינו יכול לפחות חומש מהשום.

אך גם לא יוסיף עליו כדרך שמוסיף בכספים. כיון שאינו יכול להשתכר מהבגדים מיד (21). ורק בכספים צריך להוסיף שלישי, כיון שיכול להשתכר מהם.

וחזרת המשנה ומסכמת:

שום במנה — היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר. (22)

אם האשה רוצה שהבעל יכתוב בכתובה שהכניסה לו שום בשוי מנה, צריכה היא להכניס לו שום שיעריכו אותו בבית החתנים בשלשים ואחד סלע ודינר, דהיינו תוספת חומש.

וכשרוצה שיכתוב לה בכתובה שהכניסה לו

שום בארבע מאות — היא נותנת חמש מאות. דהיינו תוספת חומש.

מה שחתן [גרסת הראשונים "וכשחתן"] 10-ב פוסק — הוא פוסק פחות חומש.

אם שמו הם בתחילה, ובא חתן לכתוב כמה שמו לו, פוחת חומש. (23)

ובגמרא יבואר מדוע כפלה המשנה את דבריה.

גמרא:

שנינו במשנה: "הפוסק מעות לחתנו, ומת, יכול הוא שיאמר לו: לאחייך הייתי רוצה ליתן, ולך אי אפשר ליתן."

תנו רבנן: אין צריך לומר שיכול לומר כך כשהיה האח הראשון תלמיד חכם, ואילו האח השני היה עם הארץ.

21. רש"י. ומשמע מדבריו, שבכל מקום שאינו יכול להשתכר מיד, אלא לאחר זמן, אינו מוסיף חומש. אך יעויין בתוספות (ד"ה פחות), ומבוארת שיטתו, שבפרקמטיא העומדת לסחורה, ויכול להשתכר ממנה אפילו לאחר זמן, צריך להוסיף חומש.

22. סלע שוה ארבעה דינרים. נמצא שנותנת לו 125 דינרים, שהם תוספת חומש מלבר על המנה שכתב לה בכתובתה.

23. רש"י. אך רבינו חננאל פירש — כשהחתן מייחד לה כלים ושאר תשמישין תוספת לכתובתה ובא לשומם ולכתוב שווים בכתובתה,

כיון שדרך הנועדים בבית החתן והכלה להגוים בערך הנדוניה.

וכתב המהרש"א ששני הטעמים נצרכים, ובלא שניהם אינו פוחת חומש. (ומוכיח זאת מהגמרא לקמן סז א עיי"ש).

אך יעויין במהר"ם שיף שכתב שכל טעם בפני עצמו מספיק כדי לפחות חומש. עיי"ש.

20. כך פירש רש"י. אך רבינו חננאל פירש — שכאשר אמרה לבעל לשון זו — "הריני מכניסה לך שום במנה ושווה מנה" אין הבעל יכול לתבוע ממנה להוסיף חומש, כיון שהוסיפה בלשונה, כונתה הייתה למעט שתתן שומת מנה בלבד.

שלשים ואחת סלע ודינר. ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות", שהיא **שומא זוטא**, להשמיענו, שאף בשומא זוטא הדרך להגזים. כדי שלא נאמר כי רק בשומה גדולה מגזימים האנשים ולא בקטנה.

תנא שומא דידה, כלומר, אמרה המשנה — "וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש", ו"מה שחתן פוסק, הוא פוסק פחות חומש", להשמיענו שגם במקרה שכבר הכניסה לו את השום ועכשיו החתן שם אותו כדי לכתבו בכתובה, אף הוא דרכו להגזים, ולכן פוחת בכתובה חומש. וכפלה המשנה את דבריה — להשמיענו שומא רבה וזוטא.

וקתני שומא דידה — "פסקה להכניס לו אלף דינר...., וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש", ו"שום במנה היא נותנת שלשים ואחת סלע ודינר", היות וכאשר קרוביה של האשה שמים את נכסיה, דרכם להוסיף עליהם חומש,⁽²⁴⁾ כדי לחבבה על בעלה.

אלא אפילו היה האח הראשון עם הארץ, והשני תלמיד חכם, יכול אבי האשה לומר: **לאחיה הייתי רוצה ליתן, לך אי אפשי ליתן.**

שנינו במשנה: **פסקה להכניס לו אלף דינר**, הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה.

ואם פסקה להכניס שום במנה — היא נותנת לו שלשים ואחת סלע ודינר.

ומקשה הגמרא: הרי דין זה היינו רישא דמתניתין, שכך אמרה המשנה ברישא: "וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש". ומדוע כפלה המשנה את דבריה?

ומשנינן: **תנא ברישא** "וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש", על "הכניסה לו אלף דינר", שהוא **שומא רבה**, ולהשמיענו שאף בשומא גדולה שאינה בוושה בה — הדרך להגזים.

וקתני בסיפא "שום במנה, היא נותנת

פוחת חומש, משום ששמים אותם יותר משום לכבוד החתן.

24. רש"י. ולכאורה החידוש הוא בכך שאין אומרים שקרוביה הגזימו יותר, וצריך לפחות יותר מחומש.

אך התוספות בארו: שומא רבה, היינו ההוא ד"כנגד השום הוא פוסק פחות חומש", דקאי א"פסקה להכניס לו אלף דינר" הנזכר לעיל מיניה.

ושומא זוטא, היינו סיפא ד"כשהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש", דלשון "פוסק" משמע פסיקא כל דהו. דהיינו גם בשומא זוטא.

ואלו השומות עוסקות כשהחתן עצמו פוסק, ובדידה נמי נכלומר, כשהיא פסקה להכניס לו

פוחת חומש, משום ששמים אותם יותר משום לכבוד החתן.

24. רש"י. ולכאורה החידוש הוא בכך שאין אומרים שקרוביה הגזימו יותר, וצריך לפחות יותר מחומש.

אך התוספות בארו: שומא רבה, היינו ההוא ד"כנגד השום הוא פוסק פחות חומש", דקאי א"פסקה להכניס לו אלף דינר" הנזכר לעיל מיניה.

ושומא זוטא, היינו סיפא ד"כשהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש", דלשון "פוסק" משמע פסיקא כל דהו. דהיינו גם בשומא זוטא.

ואלו השומות עוסקות כשהחתן עצמו פוסק, ובדידה נמי נכלומר, כשהיא פסקה להכניס לו

מתניתין:

משנתנו ממשיכה לדון בדינים שנשנו במשנה הקודמת:

פסקה להכניס לו כספים, שיכול הבעל להשתכר מהם מיד, **סלעה** — **נעשה ששה דינרין**. כלומר, חייב הבעל לכתוב לה בכתובתה שליש יותר ממה שהכניסה לו [סלע שווה ארבעה דינרים, ואילו הבעל כותב לה שישה דינרים]. כמבואר לעיל. ובגמרא יבואר, מדוע כפלה המשנה דין זה.

ודין נוסף יש לחתן שמכניסה לו אשתו כספים —

החתן מקבל עליו לתת לאשתו עשרה דינרים ל"קופה", **לכל מנה ומנה** [עשירית ממה שהכניסה לו, דהיינו, עשרה דינרים על כל מאה דינרים, צריך הוא ליתן לה לצורך קניית בשמים ותכשיטים].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה.

גמרא:

שנינו במשנה — "סלעה נעשה שישה דינרים".

ומקשינן: מדוע חזרה המשנה וכתבה שנית דין זה? והלא דין זה היינו "פוסק כנגדם" **המשנה עשר מנה**, שנשנה לעיל?

ומשנינן: **תנא עסקא רבה, ותנא עסקא זוטא**. השמיענו התנא דין זה פעמיים, כדי להשמיענו שדין זה שייך בין בסכום גדול, ובין בסכום קטן.

וצריכא, הוכרח התנא לשנות זאת פעמיים.

דאי תנא רק עסקא רבה, הייתי אומר, שדוקא בסכום גדול צריך להוסיף לה שליש, משום **דנפיש רווחא** [שיכול הוא להרוויח ממנו הרבה], **אבל עסקא זוטא, דזוטר רווחא, אימא לא** חשיב כל כך כדי להוסיף עליו שליש, לכן **צריכא** לכתוב עסקא זוטא.

ואי אשמעינן רק עסקא זוטא, הייתי אומר, דוקא בסכום קטן **דזוטר זיונא** [שהסיכון עליו קטן] צריך להוסיף לה, **אבל עסקא רבה, דנפיש זיונא, אימא לא. צריכא.**

שנינו במשנה: **החתן מקבל עליו עשרה דינר לקופה.**

ומבאר הגמרא: **מאי "קופה"?**

אמר רב אשי: קופה של בשמים.

ואמר רב אשי: לא נאמרו דברים הללו אלא

כדי להשמיענו שומא רבא וזוטא, בשומא דידה, והא דשנינו — "וכשחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש", היינו שומא דידה. ולא איצטרך למיתני שומא רבה ושומא זוטא בשומא דידה, דאתרוייהו קאי וכשחתן פוסק. [כלומר, פסקה זו הולכת על שתי השומות שנשנו לעיל מיניה — רבה, וזוטא].

למיתני [מדוע שנה התנא שני מקרים]?

וגריס רבינו חננאל הכי, "תנא שומא זוטא וקתני שומא רבה, תנא שומא דידה ותנא שומא דידה".

והכי פירושו — מה שכפלה המשנה ואמרה "שום במנה היא נותנת שלשים ואחת סלע ודינר, ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות", היינו

בירושלים, שהיו הנשים נוהגות להתקשט בבשמים⁽²⁵⁾.

ומכאן ואילך מפרנסה לפי כבודה, או כל שבת ושבת?

ומביאה הגמרא שהסתפק רב אשי בכמה הלכות הנוגעות למהות החיוב של "קופה של בשמים".

ד. **אם תמצי לומר**, שמחלק לה את הסכום לכל שבת ושבת, האם מחלק לה רק לחדש הראשון, או לכל חדש וחדש?

א. **בעי רב אשי** [הסתפק רב אשי]: האם צריך לתת לה עשרה אחוז ממה שהכניסה לו במנה ה"נישום" [לפי מה שהוסיף לה חומש], או במנה ה"מתקבל" [לפי שויו האמיתי]? ועוד הסתפק רב אשי:

ה. **אם תמצי לומר לכל חדש וחדש**, האם נותן לה רק בשנה ראשונה או כל שנה ושנה?⁽²⁶⁾

ומסקינן: תיקו.

ב. **אם תמצי לומר** ששם לה במנה המתקבל, האם צריך לתת לה את כל הסכום ביום ראשון, או שמחלק לה את הסכום לכל יום ויום?

אמר רב יהודה אמר רב, מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים⁽²⁷⁾ לקופה של בשמים, לבו ביום [לצורך יום אחד].

אמרה להם — כך תפסקו לבנותיכם! וענו אחריה: אמון⁽²⁸⁾.

ג. **אם תמצי לומר** שמחלק לה לכל יום ויום, האם מחלק לה רק לשבת [שבוע] ראשונה,

תנו רבנן: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה

25. רש"י. ויש שפרשו — שהיו עשירים, והיו נותנים בזמן עושרם שיעור גדול כזה. אבל בשאר מקומות, מודה תנא קמא דלא יחבינן לה כולי האי. שיטמ"ק.

מהמעוה כסף, כיון שנתן לה את הסכום הראשון.

והא דאמרינן בפרק טרף בקלפי (יומא לט ב) שלא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטורת, ודאי לריח לא היו צריכות להתבשם אבל היו צריכות לקופה של בשמים כדי לעדן הבשר ולהשיר השער ולפשט הקמטים. תוספות.

27. וקשה, הרי בגמרא לקמן מבואר שהיתה כתובתה מליון זהובים. ואם כן לכאורה היה עליהם לפסוק לה מאה אלף זהובים לקופה של בשמים, ומדוע פסקו לה רק ארבע מאות? וכתבו התוספות, כיון שלא נזקקה לכל כך הרבה, פסקו לה פחות.

26. באור הקושיות על פי התוספות. והרא"ה פירש — שהרי הדין שהבעל חייב לתת לאשתו מעה כסף כל שבוע לצורך תכשיטים ובשמים. ופשוט הוא שאם יש לה כסף אחר אינו חייב. ומספקא לן, עד כמה יכול לפטור את עצמו

28. רש"י פירש, שמת בעלה, ובאה לגבות מנכסיו. ולכן בית הדין הוא זה שפסק לה את כמות הבשמים הראויה לה.

אך התוספות התקשו, אם כן, מדוע ענו אחריה אמון כשאמרה להם "כך תפסקו לבנותיכם", וכי רצו שימותו בעלי בנותיהן?

רוכב על החמור, והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו.

ראה ריבה [אשה חשובה] אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים.

כיון שראתה אותו, נתעטפה בשערה, ועמדה לפניו, אמרה לו: רבי, פרנסני!

אמר לה: בתי, מי את?

אמרה לו: בת נקדימון בן גוריון אני.

אמר לה: בתי, ממון של בית אביך היכן הלך?

אמרה לו: רבי, לא כדון מתלין מתלא בירושלים [וכי לא כך היו מושלים משל בירושלים], מלח ממון — חסר [כלומר, הרוצה לשמור על ממונו, כשם שמלח שומר על המאכל, יחסר מממונו לצדקה].

ואמרי לה, ויש אומרים, "חסד" [שיעשה עמו גמילות חסדים]⁽²⁹⁾!?

והם לא עשו חסד, ולכן אבד ממונם.

אמר לה: ושל בית המיד, היכן הוא?

אמרה לו: בא זה ואיבד את זה לפי שנתערב בו.

אמרה לו, רבי, האם זכור אתה כשחתמת על כתובתי?

אמר להן לתלמידיו: זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלה אלפים [מליון] דינרי זהב מבית אביה, הוין משל חמיה.

בכה רבן יוחנן בן זכאי, ואמר, אשריכם ישראל!⁽³⁰⁾ בזמן שעושיין רצונו של מקום, אין כל אומה ולשון שולטת בהם. ובזמן שאין עושיין רצונו של מקום, מוסרין ביד אומה שפלה. ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה⁽³¹⁾.

ומקשינן: וכי נקדימון בן גוריון לא עבד צדקה?!

והתניא, אמרו עליו על נקדימון בן גוריון, כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, כלי מילת [בגדים יקרים] היו מצייעין תחתיו,

10-א

כמו שנאמר — "יעקב חבל נחלתו", ועל כן, כשעושים רצונו של מקום הם למעלה מכל האומות ושריהם, כמו שכתוב — "הבט נא השמימה...". ודרשו, שהוציא את אברהם החוצה למעלה מכל צבא השמים, (דאין "הבטה" אלא מלמעלה למטה), אבל כשאין עושים רצונו, הקב"ה מסלק שכינתו מהם, והרי הם שפלים ונבזים מכל האומות, לפי שלכל האומות יש שר ומזל, ולהם אין שר ומזל. מהרש"א.

31. על יחידים פרטיים אומר כך, אבל כלל אומת ישראל אין הקב"ה מוסרם ביד אומה

ולכן פירשו התוספות, שהיה בעלה חי, אלא שהטיל על בית הדין לפסוק לה כפי הראוי לה. ולכן ענו אחריה אמן.

29. ועיין במהר"ם שיף, שגדולה גמילות חסדים מן הצדקה. ונחלקו האם מספיק שיתן צדקה, או צריך לעשות גם גמילות חסדים.

30. אמר "אשריכם" על שני הצדדים. כי באמת שני ההפכים הם למעלת ישראל. כי כל אומה ואומה יש לה שר ומזל בשמים, מה שאין כן ישראל שאין להן שום מזל, אלא הם חלק ה',